

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
Полтавський юридичний інститут
Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут державного будівництва і місцевого самоврядування
Асоціація випускників Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГАРАНТУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

**Збірник наукових статей та тез наукових повідомлень
за матеріалами
Міжнародної науково-практичної конференції**

Частина 1

**23 листопада 2012 року
м. Полтава**

**Харків
«Точка»
2012**

неурядових організацій, правове регулювання організації та засад діяльності яких здійснюються державними органами.

Відмінності у правових системах світу щодо обсягу та змісту прав дітей та спроби світового співтовариства їх уніфікації можуть в окремих випадках створити негативні прецеденти. Зокрема, таким проблемним питанням є запровадження в Україні «ювенальної юстиції». Крім позитивних змін запровадження останньої може призвести і до негативних наслідків, на що і вказує світовий досвід. Тому основним принципом запровадження будь-якого нового організаційного інституту в конституційний механізм має бути системність, оскільки без врахування всіх елементів та їх впливу, ефективність роботи нового інституту буде дорівнювати нулю у кращому випадку.

Конституційний механізм забезпечення прав дитини визначається у функціонуванні нормативних та організаційних інститутів правового захисту, які тісно поєднані. Державна декларативність багатьох пріоритетних положень щодо забезпечення прав дитини є визначальною ознакою механізму правового регулювання сучасності. Матеріальна незабезпеченість проголошених прав дитини пов'язана перш за все з соціальним неблагополуччям українських сімей загалом. При цьому недостатнє матеріальне забезпечення сімей поєднується з нерозумінням батьками основ виховання дітей, що є наслідком відсутності будь-якої роботи в цьому напрямку соціальних служб. Швидке розшарування українського суспільства, його неприхована «класовість» «елітність», бідність більшості українських громадян поглиблює і так незадовільний стан дотримання прав дитини. Зокрема, зазначене стосується загальноукраїнської проблеми – корупції в органах державної влади, яка впливає на всі сфери життя, в тому числі на забезпечення прав дитини.

На сьогодні актуальними є питання визначення конституційного механізму прав дитини в Україні з огляду на відсутність обґрунтованої концепції їх забезпечення. Існують розбіжності щодо визначення напрямків захисту прав дитини, оскільки базові підходи щодо цього варіюють від необхідності запровадження європейського розуміння захисту прав дитини і створення ювенальної юстиції – до збереження існуючої вже системи захисту з відмовою від запровадження ювенальної юстиції. Створення конституційного механізму забезпечення прав дитини в Україні повинно відштовхуватися від сполучення («синтезу») вказаних підходів та вироблення «власної» концепції, яка б ґрунтувалась на врахуванні «ментальних» особливостей правового та соціального (в тому числі медичного) захисту дітей, розуміння відносин у сім'ї та мети виховання і розвитку дітей.

Горбань Володимир Іванович
ХНПУ імені Г.С. Сковороди,
к. і. н., доцент кафедри державно-
правових дисциплін і міжнародного права
Горбань Олена Вікторівна
ПолтНТУ імені Ю. Кондратюка,
к. ф. н., доцент кафедри філософії та
соціально-політичних дисциплін

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ БЮРОКРАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СУТНОСТІ ДЕРЖАВИ

В теорії держави і права загальноприйнято розуміти сутність держави як внутрішній зміст її діяльності, який виражає соціальне призначення держави. Воно здійснюється через владний апарат – систему органів, у яких професійно працюють державні службовці.

Далеко не таким одностайним є аналіз складових частин сутності держави. За один з небагатьох прикладів можна навести виокремлення О.Ф. Скакун двох аспектів сутності держави: класового, спрямованого на здійснення організованого примусу в інтересах економічно пануючого класу і загальносоціального, спрямованого на захист інтересів усього суспільства [1, с. 40-41].

Цілковитою «фігурою умовчання» є виокремлення третьої складової частини сутності держави – бюрократичної. В цьому зв'язку слід вказати на існуючий міжпредметний зв'язок теорії держави і права з політологією: обидві науки і навчальні дисципліни вивчають тему: «Держава у політичній системі суспільства». Політологи, хоча й далеко не всі, вивчають явища бюрократії і бюрократизму. Значний вклад у дослідження бюрократії внесли й соціологи: М. Вебер, Т. Парсонс та ін. Теоретики ж держави і права ігнорують їх здобутки і виключають бюрократію з предмету свого дослідження. Можливо, це один з проявів міжпредметного ізоляціонізму, спричиненого професіоналізацією інтелектуального життя у XX ст. На думку англійського політолога Л. Зідентопа, раніше універсальні гуманітарні знання розмежувались в окремі «наукові дисципліни»: філософію, політологію, економіку, історію, право. В середовищі вчених це привело до остраху відійти від свого предмету, вийти за межі тієї чи іншої професії [2, с. 45-46].

Політологів бюрократія цікавить як суб'єкт політики, але в цьому зв'язку вони досліджують бюрократію і як особливу організацію апарату державного управління, що б мали робити теоретики держави і права. Без вивчення бюрократії як окремого аспекту сутності держави недостатньо повно з'ясовується типологія держав, які, зокрема, відрізняються сутністю саме в залежності від співвідношення класового, бюрократичного і загальносоціального аспектів у їх історичному розвитку. Також, неповним є вивчення місця і ролі органів державної влади і міжнародних органів публічної влади у механізмі реалізації прав і свобод людини.

Автори статті пропонують долучити наукові здобутки політології у вивченні бюрократії до їх теоретико-правового дослідження з метою повного усвідомлення перепон, які необхідно долати в процесі створення і вдосконалення правових засад гарантування і захисту прав і свобод людини.

Поняття бюрократії в політології ототожнюється з поняттям «чиновники», «державні службовці», а поняття «бюрократизм» трактується суперечливо: або в негативному сенсі, або в нейтральному [3, с. 224 – 225; 4 с. 2, 6; 5, с. 147 – 148, 151]. О.М. Черниш, наприклад, розкриває зміст поняття бюрократії як політичний інститут державних службовців, які професійно, за заробітну плату, приймають оперативні рішення, регулюють виробництво і переміщують ресурси, розподіляють суспільний продукт, послуги та інші блага, управляють комунальним господарством, освітою і охороною здоров'я, забезпечують охорону громадського порядку, роботу суду й прокуратури, національну безпеку та ін. [4, с.2]. В зазначеному сенсі поняття «бюрократія», бюрократизм, як підкреслює О.М. Черниш, не несе в собі позитивного чи негативного змісту, воно нейтральне і позначає раціональну організацію управління.

Американські політологи Е. Тоффлер, М. Паренті поширюють поняття бюрократії не тільки на сферу публічної влади, але й на сферу приватного бізнесу. Нелюбов чи, навіть, ненависть до бюрократії вони пояснюють консервативними нападками на її досконалу організацію, незалежну від особистісних якостей і стилю вищих посадових осіб, яким вона підпорядкована і підзвітна. Знаходячись між політичною елітою, з одного боку, та простими людьми – з другого бюрократія є «невидимою партією» і самою поширеною формою влади в усіх розвинутих країнах. Бюрократія не зникне, як не зникне й держава [6, с. 349; 7, с. 203, 219, 307].

Отже, організованість, ієрархічність, професіоналізм, спеціалізація та ін. характерні ознаки бюрократії обумовлюють її необхідність у здійсненні владним

апаратом соціального призначення держави. Разом з тим, як відзначають дослідники цього явища, в самій природі бюрократії містяться негативні риси, які є об'єктивною передумовою до відносно самотійного становища в суспільстві і державі, яке забезпечується шляхом підміни службових, державних завдань – власними. Тобто, в реалізації соціального призначення держави бюрократія прагне до використання службового становища в особистих інтересах за рахунок загальносоціальних і класових, що робить її самотійною складовою частиною сутності держави. Зокрема, захищаючи права людини за своїми службовими обов'язками, бюрократія, водночас, схильна й до їх порушень.

Так, М. Паренті вказує на закономірний взаємозв'язок такої особливості бюрократичної діяльності як жорстко встановлений порядок дій з передбаченою строгою підзвітністю, з одного боку, і тенденції до інертності, тяганини, обмеженої здатності реагувати на нові ініціативи. Необхідність деталізації службових обов'язків – може приводити до труднощів у координації дій бюрократів і відповідальності за них. Надмірно централізований контроль діяльності бюрократії – веде до сповільненого реагування нею на запити, що виникають. Як наслідок, незрозумілі простим людям формальності і хитросплетіння відписок і відмовок, що їх творять дрібні автократи [6, с. 349-350]. У цьому ж зв'язку Е. Тоффлер констатує, що мільйони розумних і старанних працівників не можуть реалізувати себе інакше, як в обхід правил, порушуючи формальні бюрократичні процедури [7, с. 219].

Тим самим бюрократія в процесі професійної діяльності об'єктивно схильна до порушень прав людей на своєчасне і ефективне розв'язання їх проблем, заради чого прості платники податків утримують управлінський апарат. Крім того, бюрократія провокує ініціативних і розумних працівників на правопорушення, які, насправді, є фіктивними, оскільки не правовими є ті формальності, які перешкоджають реалізації людьми своїх прав і їх захисту у відповідності із загальносоціальним призначенням діяльності державного апарату. На підтвердження цієї тези можна навести характерний приклад професійного сленгу бюрократії, наведений Г. Аляєвим: «відскік» (повернення документів на доопрацювання), «пас у бік» (переадресування свого завдання іншій особі), «карусель» (переадресація питання, яке потребує вирішення, по колу чиновників), «підтяжка» і «підпірка» (намагання заручитися думкою начальника і підлеглих, щоб уникнути особистої відповідальності за вирішення питання) та ін. [5, с. 148].

Е. Тоффлер виділяє дві характерні ознаки бюрократії, із-за яких їх повсякденна влада – рутинний контроль – концентрується у двох типів адміністраторів, які складають «кістяк бюрократії». Одна з цих ознак – «теплі місця», на яких сидять спеціалісти і контролюють інформацію, що надходить до них. Друга ознака – «канали», які займають менеджери і контролюють інформацію, що просувається між «теплыми місцями» по каналах зв'язку. Такий особливий статус бюрократії об'єктивно спричиняє її бажання боротися за місця, гроші, залежних від себе людей і контроль за інформацією [7, с. 205, 208]. Американські політологи Р. Дай і Г. Зіглер констатували щодо бюрократії США, що внаслідок свого особливого місця у владних структурах вона перебуває на своїх посадах довше, ніж їх політичні керівники і насправді нікому не підзвітна. Президент, суди і конгрес можуть лише в самих загальних рисах обмежити владу бюрократії, а народ немає безпосередньої можливості змінювати рішення бюрократії [4, с. 3].

Виходячи із інтернаціонального характеру бюрократії, притаманної усім державам, можна вважати вищезазначені ознаки характерними не тільки для американської бюрократії. О.М. Черниш доповнює ці характеристики стабільним кадровим складом бюрократії і закритою системою поповнення її кадрів, круговою порукою [4, с. 3 - 4].

Внаслідок дії таких характеристик ознак бюрократії вона об'єктивно схильна до порушень одразу кількох прав і свобод людини. Насамперед, порушення починаються з розподілу матеріальних ресурсів у державі. Закономірністю тут є хронічна нестача коштів, що витрачаються на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення людей. Водночас спостерігаються прогресуючі витрати на утримання бюрократичного апарату. Більшість дослідників бюрократії постійно підтверджують відкритий Паркінсоном закон незмінного чисельного зростання бюрократів незалежно від зростання зменшення чи взагалі зникнення справ, що вони їх розглядають. Чиновники працюють один на одного і множать собі подібних [4, с. 3].

Окремі політологи схильні ідеалізувати новітні процеси технологічної та інформаційної революцій у передових країнах, вбачаючи в них потенціал децентралізації державної влади і зменшення чисельності бюрократії та коштів на її утримання. Спростовуючи ці ілюзії, Е. Тоффлер констатує щодо США: «Урядові служби розрослись до страхітливих розмірів, досягнувши точки незворотності». Міністерством XXI століття він назвав міністерство поштового зв'язку і телекомунікацій в Японії, яке неймовірно розрослося внаслідок об'єднання потоків інформації з матеріальними і грошовими потоками. Посилання на зменшення ієрархічних бюрократичних структур за рахунок появи нових, гнучких їхніх форм Е. Тоффлер заперечує розмноженням кількості саме цих гнучких форм: різноманітних комісій, «таємних команд», оперативних груп, які є тими ж самими «теплыми містечками». Вашингтон і великі приватні компанії наповнені ними. Тобто, нова революційна економіка реструктуризує бюрократію і так зване «зникнення ієрархії» насправді змінюється різнорідними її системами з «постійно мінливими центрами влади» [7, с. 205, 209, 307, 308, 313].

У сучасній Європі і Європейському Союзі, куди так прагне Україна, англійський політолог Л. Зідентоп констатує панування суцього бюрократичної державної моделі Франції, яка не змінилася не дивлячись на всі зусилля децентралізації влади в ній у 90-х рр. XX ст. У будівництві федеративної Європи Франція пов'язує свою бюрократичну модель Євросоюзу і прибирає Європу «до своїх рук» через підбір кадрів чиновників в апараті влади Євросоюзу. Тому Брюссель, столиця Євросоюзу, «в деяких відношеннях перетворився в придаток Парижу» [2, с. 131, 141-143].

Наявність характерних інтересів самозбереження бюрократії у сукупності з організованістю, професійністю і владними повноваженнями створюють об'єктивно більші можливості для чиновників, які порушують права і свободи людей, уникнути відповідальності, ніж для людей відновити свої порушені права і добитися покарання винних у цьому чиновників. Оригінальним дослідженням, у цьому зв'язку, є спільна праця О. Алексеєнкової і В. Сергєєва про межу між приватною сферою держави і приватною сферою особи. В ньому на основі узагальнення значної кількості теоретичних і науково-практичних досліджень європейських і американських вчених різних галузей знань переконливо доводиться відсутність недоторканності, непроникності для держави приватної сфери індивіда через «приватизацію державного суверенітету» його носієм – чиновником зі своєю приватною сферою. Ця, остання, сфера знаходиться поза зоною публічної влади, у ній відсутні гарантії контрольованого функціонування соціальних норм та інститутів. Чиновник наділений повною монополією на трактовку поведінки індивіда і застосування щодо нього структурного насилля, яке можливо лише мінімізувати, але не ліквідувати [8, с. 158, 162, 164].

У нерівному суперництві верховенства прав людини і прав держави остання перемагає завдяки структурному насиллю, здійснюваному особливими «техніками влади» - інструментами проникнення у приватну сферу людини «агентами проникнення» (уповноваженими на це чиновниками) будь-то в навчальних чи медичних закладах, поліції, армії, митниці, кабінеті чиновника і т.п. При цьому, як

зазначають О. Алексєєнкова і В. Сергєєв, пріоритет держави забезпечується правовою презумпцією підкорення людини «нормалізуючій владі» представників держави незалежно від законності їх розпоряджень і, навіть, у випадках можливого оскарження дій «агента» влади це розпорядження спочатку має бути виконаним. Внаслідок фізичного страху від таких зіткнень людини з порушником її прав, наділеним владними повноваженнями, травмується психіка людини, її свідомість «згортається» і з активного громадянина вона перетворюється на об'єкт політики.

Поняття «нормалізуючої влади» держави розробили такі дослідники як К. Шмітт, М. Фуко, Дж. Агамбен. Воно витікає з іманентної природі держави тенденції до всевладдя, яка обмежується інститутами громадянського суспільства, поділом влади за умов демократичного режиму в «нормальному стані», але звільняється від цього обмеження у «ненормальному стані» (криза, війна, надзвичайна ситуація). Тоді держава переходить до «нормалізуючої влади», сама визначаючи що є нормою, а що відхиленням і використовує усі наявні ресурси для нормалізації. При цьому відбувається звуження сфери приватних прав людини аж до втрати нею усіх громадянських прав [8, с. 154-155, 158-159, 161-164].

Дві світові війни і «холодна війна» у ХХ ст., процеси глобалізації і пов'язані з ними глобальні економічні і фінансові кризи, екологічні загрози, поширення зброї масового знищення і загрози тероризму – усі ці тенденції об'єктивно сприяють централізації державної влади і зміцненню становища бюрократії, яка до того ж здатна в силу своєї організації і професійних умінь до провокації «надзвичайних ситуацій». На думку Л. Зідентопа, закономірним наслідком глобалізації є концентрація все більшої повноти влади у її виконавчій гілці, що створює загрозу самому існуванню поділу влади [2, с. 146-147]. Теорія держави і права повинна враховувати в своєму розвитку такі новітні факти, як надання конгресом США прав спеціальним службам порушувати конституційні права людей на таємницю приватного життя в інтересах боротьби з тероризмом. Наростаюче злиття влади у Великій Британії, як стверджує Л. Зідентоп, поставило під загрозу свободу преси і права людини на інформацію. Поліції надані права арешту і тимчасового затримання громадян за підозрою у їх небезпечності, обговорюються пропозиції урізати права суду присяжних [2, с. 93]. Конституційний суд ФРН у 1998 р. офіційно роз'яснив, що превентивне позбавлення волі (навіть безстроково) осіб, схильних до серйозних злочинів і небезпечних для суспільства не порушує людської гідності і прав. Подібний закон було прийнято і у Франції.

Особливу загрозу правам людини з боку бюрократичного апарату держави несуть спроби засекречення все більших сфер діяльності держави. За даними Л. Зідентопа і М. Паренті, у США засекречуються щорічно 16-20 млн. документів, а в багатьох інших державах – ще більше [6, с. 355; 7, с. 318]. Така політика звужує право людини на інформацію і можливості демократичного контролю за використанням інформації бюрократією в приватних інтересах. Так, М. Паренті і Е. Тоффлер відзначають факти зростання і взаємної ротації державної бюрократії з бюрократією великих приватних компаній. Це впливає на ефективність виконання бюрократією законів. Ті з них, які обслуговують інтереси могутньої клієнттури втілюються в життя повною мірою, а закони, з якими пов'язують свої надії безвладні і безсильні часто виявляються мертвонародженими, не реалізуються або в процесі застосування трансформуються аж до підриву закладених у них намірів. Зокрема, державною бюрократією США засекречується багато інформації в інтересах приватного бізнесу та армії стосовно проблем охорони і безпеки праці та здоров'я людей, яка могла б нанести збитки могутнім підприємницьким колам (в тому числі інформація про викиди токсичних відходів виробництва і ядерних реакторів, про шкоду для здоров'я американських солдат від різноманітних випробувань та експериментів та ін.) [6, с. 354-355, 358, 360; 7, с. 194].

Все більше несумісною із захистом прав людини стає діяльність так званих «спецслужб» держави. Авторитетні кадри з їх середовища після виходу у відставку не приховують цього. Так, П. Судоплатов зазначав, що характер діяльності спецслужб у будь-якій державі «несе в собі елементи порушення законності, тому що робота секретних відомств прихована від суспільства і його парламентських інститутів» [9, с. 175]. А. Даллес зізнавався журналістам, що директор ЦРУ має залишати мораль за дверима. Як один з авторів закону про національну безпеку США, він сприяв його двозначним формулюванням з метою забезпечення можливостей широкої діяльності ЦРУ поза законом [10, с. 11-16]. Один з наступників А. Даллеса на посаді директора ЦРУ Р. Хелмс також стверджував: «Всупереч спробам адміністрації Білла Клінтона підпорядковувати діяльність розвідки вимогам дотримання прав людини, ЦРУ може діяти лише властивими шпіджажу методами» [11].

Не дивлячись на закінчення епохи «холодної війни» шпигунство не тільки на державному рівні, але й у бізнесі набуло тотального характеру і ставить під сумнів «усі загальноприйняті уявлення про демократію та інформацію». Вказуючи на це, Е. Тоффлер відзначає індустріалізацію й технічну могутність розвідки, її бюрократизацію і злиття з бізнесом, ТНК та іншими приватними інтересами, масовість і невідконтрольність навіть парламенту та президенту США. Розвідки різних держав заключають між собою таємні угоди про взаємодопомогу в тій діяльності, яка суперечить законам однієї з їх держав. Зокрема, розвідки США і Великобританії обмінюються інформацією про громадян, чий телефонні переговори їх цікавлять, про торгіві, нафтові та інші кампанії, чия діяльність може похитнути світові ціни. ЦРУ і французька розвідка наймають гангстерів і мафіозі для виконання своїх завдань [7, с. 199, 353-357, 363, 366, 374-376, 382].

Звичайно, усі зазначені потенційні і дійсні загрози правам людини з боку бюрократії не вірно поширювати на усіх чиновників. Як люди, бюрократи теж відрізняються один від одного світоглядом, мораллю та іншими суб'єктивними особливостями. У механізмі реалізації прав і свобод людини завжди знаходяться бюрократи, які прагнуть до сумлінного виконання своїх обов'язків відповідно до законодавства. Проте, при цьому їм приходится вступати у боротьбу з своїми ж колегами, які керуються іншими мотивами у своїй роботі. Ця боротьба є завідомо нерівною в силу такої ознаки бюрократії, як кругова порука.

Так, О.М. Черниш вказує на характерне для кругової поруки бюрократії правило «віддавати» лише тих, хто завинив не перед суспільством, а перед самим апаратом влади. Хто не ужився з колегами, був критично настроєний і не хотів жити за корпоративними правилами бюрократії [4, с. 4].

М. Паренті на прикладі США розкриває механізми боротьби бюрократії з «актами правди» з боку окремих службовців. Це – президентські акти щодо зобов'язань державних службовців не розголошувати таємниці, щодо їх обов'язкової згоди на позитивну державну цензуру всього ними написаного і сказаного. Ті службовці, які стають «стукачами», порушують кодекс секретності та інформують парламентарів, вищу службову інстанцію чи посадову особу або репортерів ЗМІ про недоліки як правило несуть покарання, їх звільняють зі служби. В результаті розголошення інформації про злочини саме стає злочином [6, с. 355-356].

Іще однією загрозою правам людини Е. Тоффлер називає бюрократизацію державних і приватних ЗМІ на основі концентрації фінансового і цензурного контролю над ними. Як наслідок, всі ЗМІ «пов'язані і злиті між собою, поставляючи дані, образи і символи туди і сюди, від одного до іншого». Урядова бюрократія, користуючись монополією на засекречену інформацію, маніпулює з інформацією і викривляє її ще до надходження у ЗМІ. Задля цього спеціалісти з інформаційних воєн розробили різноманітні тактики – «організованого витоку інформації», «подвійного каналу

зв'язку», «напускання туману» та ін. (всього Е. Тоффлер описує більше десяти таких тактик) з метою дезінформації, формування громадської думки із передбачуваним і планованим результатом. Засоби ж масової інформації одні ненавмисно, інші навмисно чи під тиском цензури викривляють уявлення людей про дійсність. Інформація надходить до людей тільки після її проходження «через лабіринт кривих дзеркал». Продуктом інформаційних воєн Е. Тоффлер називає «екранне покоління» людей, в той час як розумні люди не довіряють ні друкованій, ні електронній формам інформації [7, с. 317, 319-330, 335, 337, 405, 408, 414, 418, 425, 426, 434]. Висновок Е. Тоффлера звучить песимістично: «В майбутньому, яке можна оглянути, немає нічого, що говорило б про можливість вийняти зброю із рук держави». «Тенденції до повернення в темні віки» позначають дилему: або зрушення влади від держави до індивідууму, або перетворення індивідууму в нуль [7, с. 451].

Переходячи до загальних висновків, наголосимо на міжпредметних дослідженнях проблеми прав людини в контексті бюрократичної складової сутності людини як на ефективному методі збагачення теорії держави і права новою інформацією, новими фактами, які, в свою чергу, сприятимуть розвитку наукової думки щодо сутності держави та її мінливості в історичному процесі, щодо ефективності діяльності державного механізму взагалі і в захисті прав людини зокрема, щодо взаємодії держави з громадянським суспільством, оснований на автономії людини, щодо побудови правової держави із забезпеченням прав людей на основі принципу верховенства права.

Особливо актуальним в контексті теми статті автори вважають наукову розробку проблем зловживання правом і об'єктивно протиправної поведінки як особливих, поряд із правомірною та неправомірною, видами правової поведінки. Теоретики держави і права в Україні в тому числі автори академічного курсу, уникають цієї проблематики і робота О. Ф. Скакун у цьому зв'язку знову є рідкісним виключенням із загалу [1, с. 427-430; 12, с. 480-496].

Висвітлення результатів наукових розробок щодо бюрократичної складової сутності держави і пов'язаних із цим інших проблем в тематиці навчальних дисциплін теорії держави і права, проблем теорії держави і права сприятиме подоланню проявів правового ідеалізму і правового нігілізму у професійній підготовці кадрів майбутніх юристів. Вивчення характерних ознак бюрократії, які об'єктивно створюють можливості до порушень нею прав людини, формуватиме реалістичні погляди на правову державу, в якій права людини забезпечуються державним механізмом не автоматично, а в постійній внутрішній боротьбі і суперечностях. На основі цих знань важливо виховувати у юридичних кадрів, що поповнюють бюрократичний апарат, суб'єктивне прагнення кваліфіковано знаходити своє місце в ньому заради захисту, а не порушень прав людини.

Список використаної літератури:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник /Пер. з рос.-Харків: Консум, 2009.-656 с.
2. Зидентоп Л. Демократия в Европе / Пер. с англ.; Под ред В.Л. Иноземцева.-М:Логос, 2001.-312 (+XLVII) с.
3. Політологія / За ред. О.І. Семківа.-Львів.: Світ, 1994.-592 с.
4. Черниш А.М. Бюрократия и бюрократизм/ Конспект лекций. - Одесса: Одесский государственный морской университет, 1997.-10 с.
5. Аляев Г.Є. Політологія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.-Полтава: АСМІ, 2007.-280 с.
6. Паренти М. Демократия для немногих: Пер.с англ. Предисл. А.Манькина.-М.: Прогресс, 1990.-504 с.

7. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Пер: с англ./Э. Тоффлер.-М.: ООО «Издательство АСТ», 2002.-669 [3] с.
8. Алексеенкова Е.С., Сергеев В.М. Тёмный колодец власти (о границе между приватной сферой государства и приватной сферой личности) // Полис.-2008: № 3.-С. 148-165.
9. Судоплатов П. Разные дни тайной войны и дипломатии. 1941 год.-М.:ОЛМА-ПРЕСС, 2001. - 382с.
10. Даллес Аллен. Искусство разведки.-М.: Междунар. отношения—МП «Улисс», 1992, - 285с.
11. Товарищ.-1998.-№ 7.
12. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко.-2-е вид, перероб. і допов.- К.: Юрінком Інтер, 2008.- 688 с.

*Гринько Павло Олександрович
НУ «ЮАУ імені Ярослава Мудрого»,
Полтавський юридичний інститут,
асистент кафедри приватного права*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕКЛАМУВАННЯ БЕЗРЕЦЕПТУРНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

На конституційному рівні, у ст. 49 Основного Закону, закріплено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Суттєвою складовою цього права є доступність лікарських засобів. Разом із тим, доступність лікарських засобів також передбачає доступність повної та достовірної інформації про ці засоби, їх ефективність та безпечність.

Саме з метою забезпечення цього права держава регулює розповсюдження інформації про лікарські засоби за допомогою спеціальних правил й обмежень.

Чинне законодавство визначає, що реклама лікарських засобів, які відпускаються за рецептом лікаря в Україні заборонена. Інша справа з безрецептурними лікарськими засобами. Реклама останніх дозволяється українським законодавством, однак має деякі обмеження. Забороняється реклама безрецептурних лікарських засобів, які внесені до переліку заборонених до рекламування, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) від 06.06.2012 р. № 422.

Однак, що ж представляє собою реклама? Чи всі відносини, що виникають з приводу передання інформації підпадають під ознаки реклами?

Правове регулювання відносин, що виникають з приводу реклами в Україні здійснюється за допомогою Закону України (далі – ЗУ) «Про рекламу» від 03.07.1996 р. та інших нормативно-правових актів. Так, ст. 1 цього Закону визначає, що реклама – інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару. Таким чином, реклама лікарських засобів повинна полягати у доведенні відповідної інформації до споживачів.

Законодавець не лише передбачив вид відносин, що виникають з приводу реклами лікарських засобів, а й певним чином урегулював їх. Так, на нормативне врегулювання цих відносин спрямований ЗУ «Про рекламу», ЗУ «Про лікарські засоби», ЗУ «Про захист прав споживачів», низка постанов Кабінету Міністрів України, наказів МОЗ. Однак у житті все ж можуть виникати відносини, які не могли бути передбачені законодавцем і у зв'язку з чим лишились поза його увагою.

Уявімо ситуацію, коли до лікаря звертається особа за допомогою, і лікар поставив діагноз, виписує лікарські засоби на бланку, що містить рекламний характер. Чи буде у